

het Italiaans en 50% in het Nederlands aangeleverd zal zijn, ten slotte in het Engels in de boekhandel ligt, terwijl het bedoeld is voor de geïnteresseerde leek in Nederland en in Italië? Met hetzelfde vertaal- en correctiewerk had men over twee manuscripten kunnen beschikken, een Italiaans- en een Nederlandstalig. Natuurlijk betekent dat één typografische productie extra. Maar de verkoopkansen zouden mijns inziens voor iedere productie apart aanzienlijk groter geweest zijn dan deze Engelstalige in Nederland en Italië tezamen geteld zal kennen.

Daarmee ben ik dan weer terug bij mijn openingszinnen. 'Met dit boek is niets mis. En toch zijn er vragen te stellen'. Dat slaat dus op de culturele functie en de marketing van dit boek.

A. M. van der Woude

J. L. Blussé, e. a., ed., *De dagregisters van het kasteel Zeelandia, Taiwan, 1629-1662*, III, 1648-1655 (Rijks geschiedkundige publicatiën. Grote serie CCXXXIII; Den Haag: Instituut voor Nederlandse geschiedenis, 1996, xxii + 670 blz., f120,-, ISBN 90 5216 084 8).

Dit is alweer het derde deel in een serie bronnenpublicaties, die uiteindelijk vier delen zal omvatten. Het is het resultaat van de werkzaamheid van drie redacteurs en een redactie-assistent. Het project Dagregister Zeelandia als zodanig kent een ruime institutionele ondersteuning. Behalve door de Rijksuniversiteit Leiden wordt het gesteund door twee Taiwanese instellingen: de Chiang Ching Kuo foundation for international scholarly exchange en het Institute of Taiwan history-Academia Sinica. Deze internationale ondersteuning is een erkenning van het feit dat VOC-bronnen een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan de reconstructie van de vroegmoderne geschiedenis van menig land in Azië. Een dergelijke positieve benadering van VOC-bronnen is in Azië evenwel niet vanzelfsprekend. Het is nog niet zo lang geleden dat in overleg op hoog niveau over wetenschappelijke samenwerking tussen Nederland en Indonesië een voorstel tot hervatting van de uitgave van het dagregister van Batavia door de Indonesische zijde van tafel werd geveegd met het argument dat de inhoud te veel over Nederlanders zou gaan. Dit was overigens niet de mening van de Indonesische historici, maar hun stem woog destijds niet zwaar genoeg om het tij te keren.

De dagregisters danwei de dagelijkse aantekeningen van het VOC-bestuur te Zeelandia geven informatie over tal van onderwerpen. Binnen de stortvloed aan informatie zijn echter drie hoofdthema's te onderscheiden. Het eerste thema is het reilen en zeilen van de VOC zelf, met name de moeilijkheden die het bestuur ter plaatse ondervond om in contact te blijven met haar vertegenwoordigers in het binnenland en met VOC-posten in andere delen van Azië. Die moeilijkheden sprongen gedeeltelijk voort uit het feit dat het Taiwans Kanaal, de toegang tot Kasteel Zeelandia, dichtslibde. Verder eisten de tropische wervelstormen, waar de Zuid-Chinese Zee berucht om is, regelmatig hun tol onder de vaartuigen van de VOC. De twee andere thema's hebben niet zozeer betrekking op interne VOC-zaken en zijn bij uitstek van belang voor het schrijven van de niet-Westerse geschiedenis van dit gebied, namelijk de handel en scheepvaart van Chinezen en het bestuur over de inheemse Taiwanese en de Chinese migranten.

De dagregisters zijn zeer systematisch in het weergeven van de aankomst en het vertrek van Chinese jonken van en naar het vasteland van China. Daarbij wordt niet alleen het aantal opvarenden maar ook de samenstelling van de vracht vermeld. Dit is voer voor *number-crunchers* onder historici. Op basis van deze informatie is een oorspronkelijke reconstructie van een Aziatische handelsgeschiedenis mogelijk. De redacteurs hebben het de gebruikers hier zeer gemakkelijk gemaakt door ieder afzonderlijk bestanddeel van de lading apart in de index op te nemen. De Chinese migranten op Taiwan hadden het in deze jaren behoorlijk

moeilijk. Werkzaam als zij waren in de landbouw hadden zij veel te lijden van droogtes en sprinkhanenplagen. In 1652 leidde dit tot een opstand, die met behulp van Taiwanezen werd onderdrukt. De relaties met de Taiwanezen worden onder meer beschreven in de zeer interessante verslagen van de landdagen te Saccam, waar eens per jaar alle dorpsoudsten verschenen. Dat waren overigens niet alleen mannen, maar soms ook vrouwen.

Deze publicatie is een nuttig werk met zeer veel belangwekkende informatie, voorzien van een adequate annotatie, een goed glossarium en uitstekende indices. Het is alleen jammer dat niet alle dagregisters bewaard zijn gebleven. Voor de 96 maanden die deze periode omvat, worden er slechts 45 gedekt door een dagregister. De redacteurs zijn daarom gedwongen geweest de hiaten te vullen met informatie uit andere documenten in het VOC-archief. Verder is het te betreuren dat de originele kaarten van het Taiwans Kanaal (xv) en Tamsuy en omstreken (xix) zo slecht gereproduceerd zijn, dat men er een goed vergrootglas bij moet halen om te kunnen zien wat er op staat. Helaas moest geconstateerd worden dat een dergelijk hulpmiddel ook in het laatste geval niet mocht baten.

G. J. Knaap

L. Blussé, *Bitters bruid. Een koloniaal huwelijksdrama in de Gouden Eeuw* (Amsterdam: Balans, 1997, 208 blz., f35, -, ISBN 90 5018 353 0).

Het eerste biografische essay over Cornelia van Nijenroode en haar malicieuze echtgenoot Bitter verscheen tien jaar geleden in *Strange company*, een studie van sinoloog/historicus Leonard Blussé over de koloniale samenleving van Batavia. De Japanse vertaling was getiteld: 'Otemba Cornelia no Tatakai', of 'De strijd van de ontombare Cornelia'. Twee brieven van de compagniesdochter aan haar Japanse moeder werden 300 jaar geleden op haar geboorte-eiland Hirado al geëerd als tekenen van *oya koko* (eerbied voor de ouder). Cornelia was dus al geen onbekende in Japan. Onlangs herschreef Blussé zijn eerste essay en vulde het verder aan. Het eindresultaat is nu in boekvorm verschenen. Aangezien Blussé uit allerlei rijke bronnen kon putten is het hem gelukt de langdurige juridische strijd rond het fatale verstandshuwelijk van Cornelia en haar Arnhemse landjonker Bitter op de voet te volgen, waarbij het koloniale decor uitvoerig in beeld wordt gebracht.

In 1956 kwam er een einde aan de zogenaamde 'handelingsonbekwaamheid van de vrouw'. Tot aan deze recente datum beheerde de man formeel de financiële middelen van de vrouw, omdat deze niet zonder toestemming van haar vader, voogd of echtgenoot over haar bezit mocht beschikken. In de Republiek van de zeventiende eeuw en Batavia, waar het Hollandse recht gold, was het al niet anders, zodat Hugo de Groot schreef: 'Over des vrouws goederen is des mans voogdij hier te lande zeer groot'. Cornelia van Nijenroode, na de dood van haar Nederlandse vader in Hirado voor 'een christelijke opvoeding' naar Batavia gestuurd, had met haar eerste huwelijk geen vergissing begaan. Haar echtgenoot Pieter Cnoll bracht het tot opperkoopman van het kasteel Batavia en vergaarde in korte tijd een groot fortuin. Op een schilderij in de VOC-zaal van het Rijksmuseum te Amsterdam staat het welvarende en tevreden echtpaar Cnoll met dochters en bedienden te pronken, tegen een exotische achtergrond van bergen en enkele verre koopvaardij schepen.

Toen de mislukte advocaat Joan Bitter naar Batavia voer om daar een met moeite verworven zetel in de Raad van justitie te gaan innemen, kwam zijn vrouw na een bevalling aan boord van het schip te overlijden. Hij bleef met vijf kinderen achter. Cornelia had inmiddels haar man verloren en Bitter dong een half jaar na zijn aankomst naar de hand van de rijke Bataviase